

zung eine Stärkung der alten Sprachen verhindern.

Dennoch lassen die in diesem Bericht geschilderten Strömungen und Entwicklungen auch an einigen Stellen einen optimistischen Blick in die Zukunft zu. Die Situation der Fortbildungen entspannt sich zusehends, die finanzielle Belastung der Landesverbände wird geringer, der Zuschnitt der angebotenen Fortbildungsveranstaltungen ist durch eine angemessene Passung charakterisiert.

Am Ende des Jahresberichtes angelangt hoffen die Autoren mit ihrem Bericht Ihren Wünschen und Erwartungen, liebe Leserinnen und Leser, gerecht geworden zu sein.

Wir hoffen Ihnen auch in diesem Jahr einen interessanten Jahresbericht anbieten zu können. Wir wünschen Ihnen, liebe *collegae*, recht viel Freude beim Lesen des Jahresberichtes 2011/2012.

ANNE MERKLER
(Megina-Gymnasium Mayen)
HORST DIETER MEURER
(Rhein-Wied-Gymnasium Neuwied)

Num discipuli nostri Latine loqui possunt?

Quomodo viva vox Latina in scholis efficiatur et cum modernis communicationis mediis coniungatur¹

In hoc sermone de rebus didacticis loquar. Imprimis loquar de viva voce Latina et de usu atque utilitate Latine loquendi in scholis modernis. Itaque in sermone meo agitur etiam de his quaestionibus:

- Cur discipuli vel magistri in scholis Latine loqui debent?
- Quomodo hoc fieri potest?
- Quid discipuli Latine loquendo aut solum audiendo discere possunt; id est: quod propositum didacticum („Lernziel“) in viva voce Latina invenire et definire possumus?
- Quid discipulis difficile est, et quid re vera consequi possunt?
- Num viva vox Latina congruit cum modernis curriculis didacticis gymnasii?

Ut ad has quaestiones respondeam, vobis demonstrabo aliquot exempla, quae orta sunt et ex institutione practica nonnullarum scholarum Saxoniae Inferioris Hassiaeque et ex studiis didacticis.

De historia rerum didacticarum

Primum incipiam ab historia rerum didacticarum: Medio Aevo et Aetate Moderna ineunte in plurimis scholis discipuli quasi solum Latine scribebant et loquebantur. Saeculo autem duodevicesimo multae res mutatae sunt: Eo saeculo exeunte et saeculo undevicesimo ineunte multae novae ideae in nationes Europae illatae sunt. Illis temporibus nationalismus culturae et nationalismus linguarum

ortus est. Illo nationalismo orto effectum est, ut etiam homines docti in publicationibus scientificis paulatim linguam mutarent et pro lingua Latina potius linguis suis vernaculis uterentur. Illā mutatione factā etiam institutio linguae Latinae mutata est, nam tum vetera proposita didactica Latine discendi et loquendi nondum valebant. Ea de causa institutio practica novi „Gymnasii Humanistici“ paulatim mutabatur: Mox non iam necesse erat linguā Latinā active uti; ex iis temporibus discipuli in scholis solum discunt auctores classicos legere et in linguam Theodiscam vertere – ea est (ut moderne dicitur) „competentia passiva“ linguae Latinae. Nihilominus, sicut scimus et in hoc conventu Septimanae Latinae videmus, usque ad hodiernum tempus multa refugia vivae vocis Latinae invenimus. Praeterea nonnulli magistri et professores didactici usum activum linguae Latinae non solum laudant, sed etiam in institutione propria adhibent.

Ecquidem credo vivam vocem Latinam institutioni Latinae tribus ex causis usui esse posse: Prima causa est etymologia substantivi Latini „linguae“ (hoc est Theodisce „Zunge“) et etymologia substantivi Theodisci *Sprache*, quod derivatum est a verbo *sprechen*; sed sine lingua loqui non possumus: lingua et actio loquendi inter se conexas sunt.

Ex hoc sequitur altera causa, quae est psychologia discendi („*Lernpsychologie*“): Omnia enim

studia scientifica monstrant facilius esse linguam discere et audiendo et loquendo, quia nos homines ad loquendum et linguam audiendam (quasi geneticae) nati sumus: Cum autem linguas alienas solum legimus et transferimus, minus et peius discimus.

Tertia causa est voluptas vel moderne dicta „motivatio“ discipulorum: Multi enim discipuli – imprimis parvuli discipuli inferiorum classium – exspectant se in classe Latina etiam Latine locuturos et audituros esse; hoc quidem cognoverunt ex institutione Anglica, quae in paene omnibus regionibus Germaniae nunc in scholis primariis („Grundschulen“) incipit, i. e. ante institutionem Latinam. Itaque nonnulli discipuli hac spe deiciuntur, si in schola Latine non loquuntur, sed solum textūs Latinos in sermonem patrium vertunt.

Exempla institutionis practicae

Sed iam ad quaestionem perveniamus, quomodo discipulis in schola occasiones Latine loquendi dari possint sine maiore difficultate aut molestia.

a) Textūs et quaestiones:

Latine loqui vel scribere

Initio – id est primis annis institutionis – discipuli linguam Latinam ex libro scholastico („Lehrbuch“) discunt. Ii libri lectiones continent, et in his lectionibus sunt textūs Latinitate artificiali conscripti. Magistri una cum discipulis hos textūs legunt et discipuli textūs in Theodiscum vertere solent. Sed iam hōc tempore facultas et occasio Latine loquendi datur, ut explanabo: In iis lectionibus enim magistri discipulis etiam faciles quaestiones Latinas ponere possunt, ad quas discipuli Latine respondeant. Magistri igitur ex discipulis quaerere possunt, exempli gratia, quis quid in textu fecerit aut alia similia (velut nomina personarum vel locorum). Ut haec melius illustrem, vobis exemplum dabo ex mea doctrina pristina gymnasii Dillenburgensis (Hassiae):

Secundus annus institutionis (Kl. 6a – Hr. Kuhlmann: ~ Cursus Novus I,27):

Hannibal fuit imperator magnā audaciā. Dux Poenorum, postquam suas copias trans Alpes in Italiam transportavit, consules imperatoresque Romanos ad Cannas superavit. Nonnulli Romani victoriis Poenorum territi desperant. Scipio autem consul ad milites dixit ...

Quaestiones meae (cum responsis):

Quis fuit Hannibal? > *Hannibal fuit imperator/dux Poenorum.*

Quid Hannibal fecit? > *Hannibal copias trans Alpes transportavit/Romanos superavit.*

Quid nonnulli Romani fecerunt? > *Nonnulli Romani desperaverunt.*

Quis Scipio erat? > *Scipio consul Romanus erat.*

Hic videtis ea, quae ego et discipuli mei fecimus: Postquam discipuli textum (supra) legerunt, ego ex iis quaesivi ea, quae infra videtis; discipuli autem respondere possunt exempli gratia ea, quae hic cursive impressa sunt. Ut videtis, responsa discipulorum difficilia non sunt et facile e textu Latino sumi possunt. Tamen necesse est discipulos textum et quaestiones bene intellexisse, priusquam respondeant. Hac ratione discipuli duas res exercent: Primum necesse est textum non solum transferre, sed etiam argumentum textūs diligenter animadvertere. Secundum: discipuli ipsi Latine aut loquuntur aut scribunt, sed errores facere in hac methodo difficile est, nam tantum aliquot partes vel verba textūs repetere possunt, si volunt. Meliores discipuli autem etiam maiore libertate respondere et sermonem mutare possunt. Hoc quidem genus vivae vocis Latinae discipuli aut loquendo in plurimis lectionibus aut scribendo efficere possunt. Plurimis discipulis haec ratio Latine loquendi placebat, ut mihi quidem videbatur, quia nimis difficile non erat. Praeterea fere cum iis methodis institutionis congruit, quas discipuli ex institutione linguae Anglica bene cognoverunt.

b) Dialogi vel parvae fabulae in classe actae: Latine loqui

Sed iam veniamus ad aliam rationem Latine loquendi: Haec ratio autem aliquantulo plus temporis postulat et certe non in omnibus lectionibus effici potest. Sicut modo vidimus, primis annis discipuli textūs librorum scholasticorum legunt. Saepe hi textūs scholastici dialogos continent; in his dialogis pueri vel puellae Romanae existunt, qui multa pericula vel alias res miras experiuntur. Discipuli, postquam hos textūs legerunt et in Theodiscum transtulerunt, auxilio magistri ex

textu lectionis proprios dialogos vel parvas fabulas Latinas scribere et ipsi agere possunt (sicut in theatro). Neque vero oportet, scilicet, tales fabulas vel dialogos Latinos longos esse (fortasse V minutas durant). Collega quidam tales fabulas Latinas cum discipulis suis scribit et coram publico externo edit, i.e. cum in gymnasio eius Dies Ianuae Apertae („Tag der offenen Tür“) est. Quo die parentes vel discipuli scholarum primariarum eas parvas fabulas spectant et vident, quid in doctrina Latina fiat. Hoc parentibus et parvis discipulis valde placet, nam dialogi Latini cum multis gestibus coniunguntur: Ita omnes intelligunt, quid in ea parva fabula Latina agatur.

**c) Experimentum Romanum:
Spectare et audire**

Eae rationes, quas vobis modo explanavi, (ut ita dicam) „interactivae“ sunt, id est: discipulis ipsis Latine loquendum vel scribendum est. Sed ad linguam bene discendam etiam necesse est hanc linguam satis audire. Itaque vobis nunc tertiam rationem vivae vocis Latinae demonstrabo, quam cum statione televisoria SWR („Südwestdeutscher Rundfunk“) et eius redactrice MONICA BUSCHER et cum quattuor pristinis studentibus Gottingensibus molitus sum. Statio televisoria SWR et eius Televisio Scholastica („Schulfernsehen“), quae „Planet Schule“ appellatur, iam ante biennium seriem televisoriam de vita Romana produxerat. Haec series nomine Theodisco „Das Römerexperiment“ consistit ex octo parvis pelliculis (XV minutarum). Eae octo pelliculae tractant haec themata historica vel antiquaria:

**I. Wie sichern die Römer ihr Imperium?
– De defensione Imperii Romani**

Die erste Folge schildert, wie die Römer nach Germanien vordringen und hier drei Provinzen errichten. Gezeigt wird insbesondere das unter Leitung von Prof. Christian Schäfer (Univ. Trier) nachgebaute römische Transportschiff Navis Lusoria und sein Testeinsatz.

II. Wie erobern die Römer die Welt? – De armis et militibus Romanis

Dieser Film illustriert die römische Militärtechnik anhand zahlreicher archäologischer Experimente.

III. Was kocht man bei den Römern? – De cibo Romanorum

Hier kocht der bekannte Fernsehkoch Horst Lichter auf unterhaltsame Weise römische Gerichte nach und lässt sie von bekannten Archäologen und Althistorikern beurteilen.

IV. Wie lebten die Römer in der Stadt? – De vita in oppido Romano acta

Speziell anhand der Provinzmetropole Köln (*Colonia Agrippinensis*) beleuchtet der Film das Leben in der Stadt und stellt dabei einen römischen Handwerker als typischen Angehörigen der arbeitenden Schicht in den Mittelpunkt.

V. Wie bauen die Römer? – De aedificiis Romanis

Die Folge beschreibt die römische Landvermessungs- und Bautechnik v.a. anhand eines Aquäduktbaus in der Eifel; dabei kommen nachgebaute römische Vermessungsinstrumente zum Einsatz.

VI. Wie wird man Gladiator? – De gladiatoribus

Unter der Leitung von Dr. JOSEF LÖFFEL (Univ. Regensburg) unterziehen sich freiwillige Studenten dem Training und der Lebensweise römischer Gladiatoren: Der Film gibt Einblick in das nachempfundene Gladiatorenleben im archäologischen Camp von Carnuntum bei Wien.

VII. Wie funktioniert die römische Wirtschaft? – De mercatura Romana

Am Beispiel der römischen Keramikproduktion zeigt die Sendung, wie bereits die Römer Holzressourcen in gigantischen Mengen verbrauchten und so sogar das antike Klima durch einen hohen CO₂-Ausstoß schädigten.

VIII. Woran glauben die Römer? – De religione Romana

Die Sendung gibt Einblick in die Kultpraxis der römischen Religion und zeigt, wie in den Provinzen einheimische und römische Kulte miteinander verschmolzen.

In mediis modernis communicationis – imprimis in emissionibus televisoriis („Fernsehsendungen“) – hodie multa programmata documentaria de imperio Romano et de aliis rebus aetatis antiquae publicantur. Hoc programma nomine „Das Römer-

Experiment“ spectatoribus res et themata demonstrat, quae historici et archaeologi hodiernis diebus explorant et investigant. Ex quibus emissionibus etiam spectatores laici cognoscunt, quid homines docti et experti rerum antiquarum hodie de vita et cultura Romana sciant. Singulae pelliculae seriei nostrae satis breves sunt, ut in schola quoque spectari possint. Sed pelliculae originales Theodisce (scilicet) productae erant, ut spectarentur in doctrina historiae („*Geschichtsunterricht*“).

Institutio autem moderna linguae Latinae etiam rebus historicis et antiquariis studet, id quod in curriculis recentibus Theodisce „*Kulturkompetenz*“ nominatur. Itaque MONICA BUSCHER redactrix stationis televisoriae SWR me interrogavit, num ea series scholastica in Latinum verti posset. Constitui igitur cum quattuor studentibus linguae Latinae (nomina eorum: MAXIMILIAN DYCK, JULIA HABERSTROH, DAVID MEISER, HEIKE ROZEK) partes earum pellicularum in linguam Latinam vertere, ut series etiam institutioni Latinae usui esset. Translatio Latina eius seriei est: „*Experimentum Romanum*“. Has igitur pelliculas spectando discipuli et res historicas Romanas discere et cognitionem linguae Latinae augere possunt („*Sprachkompetenz*“ + „*Kulturkompetenz*“). Hoc utique erat propositum nostrum.

In praxi autem statim apparuit, quam difficile esset hoc propositum et quam difficile esset hos textūs modernos vertere in sermonem Latinum facilem intellectu. Oportebat enim textūs satis faciles et idoneos esse, quos discipuli primorum annorum institutionis Latinae etiam audiendo intellegere possent. Idcirco interpretes reddiderunt textūs Theodiscos non verbum pro verbo, sed translationem multo faciliorem confecerunt: Primum structura syntactica sententiarum mutata est, ex periodis hypotacticis sententiae simplices constructae sunt, constructiones participiales evitatae, item evitatae sunt formae modi coniunctivi, quoad fieri poterat; tum multa vocabula rara omissa sunt, quia hodie discipuli tantum verba frequentiora discunt (e. g. „*Adeo-Wortschatz*“); deinde dialogi Theodisci cum expertis scientificis non in Latinum redditi sunt, ut discipulis praeberentur nonnullae insulae intellegendi („*Verstehensinseln*“) in hoc oceano Latino. Denique prorsus difficiles fuerunt res modernae, quae antiquis tem-

poribus ignotae erant: Horum vocabulorum autem nulla verba Ciceroniana interpretes invenire conati sunt, sed neologismis usi sunt, qui discipulis quam facillimi intellectu essent (e. g.: camera, archaeologus, archaeobotanicus, marinata „*Marinade*“ etc.). Hoc maximi momenti fuit, ut discipuli pelliculas Latinas facile intellegere et textūs Latinos bene cum imaginibus coniungere possent.

Postquam omnes textūs in universitate Göttingensi Latine reddidimus, in officina sonorum („*Tonstudio*“) Badeniae („*Baden-Baden*“) pelliculae sonitu atque voce affectae sunt. Locutor textuum Latinorum fuit locutor professionalis nomine PATRICK BLANK, cuius vocem fortasse ex multis emissionibus televisoriis novistis. Is locutor Patrick Blank linguam Latinam (et Graecam!) in gymnasio didicerat, sed pronuntiatu restituto classico non assuetus erat. Contra in gymnasio pronuntiatum veterem ecclesiasticum didicerat (velut: „*Zifero et Zaesar in zircum eunt*“). Praeterea Patrick Blank valde miratus est a nobis certior factus, quomodo lingua Latina aetate classica re vera pronuntiata esset. Itaque ego et aliae duae studentes Badenam in officinam sonorum profecti sumus, ut pronuntiatum Latinum cum locutore exerceremus. Postremo convenimus, ut Patrick Blank uteretur eo saltem pronuntiatu medio, qui in Germania septentrionali valde usitatus est (e.g. „*Kikero et Käsar in kirkum eunt*“). Praeterea autem locutori nostro quantitates vocalium Latinarum difficillimae erant, quia in gymnasio nihil de vocalibus longis vel brevibus compertus erat. Qua de causa ego in omnibus textibus Latinis vocales longas apicibus („*Längebalken*“) notavi et quantitates vocalium cum Patricio Blank exercitavi. Sed nunc omnia finita sunt et vobis quasdam partes monstrabo. Incipiamus a prima parte vel prooemio cuiusque pelliculae:

Vorspann: Deutsche Originalfassung

„Aus einer kleinen Siedlung inmitten von Sümpfen entsteht die größte und prächtigste Stadt der Antike – Rom! Das Volk, das sich nach dieser Stadt benennt, bricht auf, die Welt zu erobern. Auch unser Land, das sie Germania nennen, nehmen sie ein – fast. Im Westen kommen sie bis ins Rheinland, im Süden in

den Donaunraum, und hinterlassen ihre Spuren. Viele sind bereits entschlüsselt. Doch so manches gibt uns noch immer Rätsel auf ...“

Vereinfachte Latinisierung mit Hilfen
(= optionaler Untertitel):

Experimentum Romanum

„Primum Roma erat parvus vicus apud Tiberim. Post Roma maxima urbs in antiquo orbe terrarum fuit. Romani paene totum orbem terrarum expugnant. Etiam nostra terra – Germania – provincia Romana est: Romani veniunt usque ad flumen Rhenum et usque ad flumen Danuvium. Etiam hodie sunt multae reliquiae Romanorum in Germania. Archaeologi et historici explorant has reliquias Romanorum ...“

Rückübersetzung ins Deutsche (= optionaler Untertitel)

„Zuerst war Rom ein kleines Dorf am Tiber. Später wurde Rom die größte Stadt in der antiken Welt. Die Römer erobern fast die ganze Welt. Auch unser Land – Germanien – ist eine römische Provinz: Die Römer kommen bis zum Rhein und bis zur Donau. Auch heute gibt es viele Überreste der Römer in Germanien. Archäologen und Historiker erforschen diese Überreste der Römer ...“

Ut videtis, translatio Latina simplicior est quam textus originalis Theodiscus – e.g. omisimus sententias atque verba metaphorica.

Omnes octo pelliculae nunc in interreti sunt; pelliculae aut cum subtulis aut sine subtulis spectari possunt. Praeterea in interreti spectatores eligere possunt inter subtulos Latinos et Theodiscos: http://www.planet-schule.de/sf/php/02_sen01.php?reihe=1185

Sed nunc aliquantulum auscultemus porro:

Pars prima: De defensione imperii Romani

0:41 min.

Thesaurus in flumine Rheno est! In hoc thesauro sunt vasa pretiosa et multum argenti. Romani hunc thesaurum nobis reliquerunt – Romani, qui ante mille et septingentos (1700) annos hic erant.

1:00 min.

Milites Romani navibus fines imperii custodiunt. Nam Germani saepe Romanos oppugnant.

1:16 min.

Flumina Rhenus et Danuvius erant limes naturalis imperii Romani. Praeterea erat alius limes, qui hodie quoque „Limes“ vocatur. Hic limes longissimus erat.

Muri et naves defendebant imperium Romanum. Imperium Romanum maximum cunctorum imperiorum erat. Imperium Romanum pertinebat ad Britanniam et ad Aegyptum et ad Pontum Euxinum et ad Oceanum Atlanticum.

1:42 min.

Num Romani limitem navibus defendere poterant? In oppido Germersheim archaeologi experimentum faciunt. Archaeologi ipsi navem Romanam aedificare volunt.

1:55 min.

Haec res autem difficilis est: Nam Romani nullas descriptiones suarum navium reliquerunt. Archaeologi per unum annum laborant et navem vere longam construunt.

Iam in aliquot scholis hae pelliculae discipulis monstratae sunt. In gymnasio Gottingensi (Felix-Klein-Gymnasium) mihi quoque ipsi fuit occasio nonnullas pelliculas monstrandi et discipulos decimae classis cum collega eius gymnasii observandi. Hōc loco scilicet non possumus tractare omnia, quae ad studium didacticum pertinent. Vos autem certiores facere velim de nonnullis rebus, quas invēnimus ego et alii collegae Saxoniae Inferioris, cum discipulos observarem. Discipulos observans enim explorare velim, quam bene ii pelliculas Latinas intellegant, quae res iis difficiles sint, quemque usum ad institutionem Latinam afferre possint. Quid in iis experimentis rēfert?

Primum: Optavimus, ut discipuli pelliculas Latinas tantum audiendo intellegerent neque vero in Theodiscum transferrent. Nam sicut in institutione linguarum modernarum in „Experimento

Romano“ discipulis non omnia verba exacte intellegenda sunt, sed potius argumentum generale totius textūs. Etiam optavimus, ut contextus et imagines discipulos adiuverent ad verba ignota intellegenda. Magistri autem interdum discipulis imperaverunt, ut partes textuum transferrent. Hoc modo videre poteramus, quae verba discipulis ignota essent. Ut videri poterat, discipuli re vera multum intellegebant et ad sermonem Latinum celeriter assuescebant – imprimis, cum pelliculas non semel, sed bis aut ter spectabant; etiam ex imaginibus multas res recognoscebant. Sed imprimis intellegebant tantum vocabula; terminationes grammaticales autem (velut casūs et formae personales verborum) a plurimis discipulis in audiendo neglegebantur. Scientifice dictum: „comprehensio lexicalis“ facilis erat, „comprehensio grammaticalis“ autem difficilior. Quod ad vocabula attinet: Substantiva et verba et adiectiva facilia discipulis videbantur et facile intellegebantur, sed parvula verba vel particula difficillima erant velut e. g. tantum, interdum, demum, fortasse, tam, paene (et alia). Nonnulla ex his verbis appellantur a linguistis modernis et ab expertis didacticis „connectores“ („Konnektoren“);² ut scitis, hi „connectores“ linguistis et expertis didacticis videntur magni interesse ad textūs intellegendos; sed, ut vidimus, discipuli ipsi saepe obliviscuntur, quid haec parva verba significant.

Secundum: Discipuli etiam ipsi sine magistro pelliculas Latinas in interreti spectare et audire poterant. Tum licebat eligere, utrum pelliculas sine subtulis an cum subtulis spectarent; licebat quoque eligere, utrum pelliculas cum subtulis Latinis an cum Theodiscis spectarent. Initio paene omnes discipuli subtulos Theodiscos elegerunt, sed mox animadverterunt se subtulis Theodiscis perturbari, quia locutor pellicularum Latine loquebatur. Itaque postea pelliculas cum subtulis Latinis spectare maluerunt. Denique plerique discipuli nobis dixerunt hoc optimum sibi fuisse: spectare pelliculas Latinas cum subtulis Latinis, quia hi sibi maximo auxilio fuissent. Pauci autem tantum pelliculas sine subtulis spectare maluerunt, quia sibi subtuli omnino impedimento essent.

Tertium: Discipuli eligere quoque poterant, quas pelliculas spectarent vel quales pelliculae sibi potissimum placerent: Nunc ex vobis quae-

rere possim, quid putetis vos: Quas pelliculas discipuli elegerunt? Sed statim vobis dicam: Pueri (i. e. discipuli masculi) elegerunt pelliculas aut de gladiatoribus (plerique scilicet) aut de armis et militibus Romanis. Puellae autem elegerunt pelliculam de religione Romana. Haec quoque res magni interest, nam hōc modo videre possumus, quae res et argumenta discipulis placeant.

Quartum: Quid dicunt discipuli ipsi de Experimento Romano? Denique discipulos interrogavimus, utrum iis Experimentum Romanum placuisset an talis ratio vivae vocis Latinae inutilis vel molesta vel nimis difficilis videretur. Omnes autem discipuli dixerunt Experimentum Romanum sibi omnino placuisse, quamquam non semper omnia verba intellexissent; sed ex imaginibus et ex dialogis Theodiscis semper argumentum manifestum et perspicuum sibi fuisse. Dixerunt quoque animos suos spectando et audiendo suspensos et intentos fuisse propterea, quod argumenta et themata pellicularum sibi valde placerent. Discipuli etiam mirabantur, quam bene sermonem Latinum tantum audiendo intellegerent – hoc enim ex institutione usitata Latina non cognoverant, nam ibi textūs Latinos legere et transferre solent. Itaque discipuli affirmaverunt bonum esse saltem interdum talia elementa vivae vocis Latinae in institutionem Latinam introducere.

Ut concludamus: Vidimus bonum esse linguam Latinam cum rebus historicis coniungere („Sprach- u. Kulturkompetenz“). Si quis plus de hoc experimento cognoscere vult, etiam hunc articulum meum legere potest: P. KUHLMANN, Das „Römer-Experiment“ auf Latein: Sprach- und Kulturkompetenz in einer lateinischen TV-Dokumentation von „Planet Schule“, in: AU 56,2 (2013) 54-58.

Anmerkungen:

- 1) Haec oratio nuper Amoeneburgi in conventu Septimanae Latinae („Sine fine Latine – Annus vicesimus quintus Septimanarum Latinarum Europaeorum. Celebratio Amoeneburgensis Iubilaei die XVII. m. Augusti anno MMXIII“) habita est.
- 2) Etiamsi haec forma non vere congruit cum regulis derivationis Latinae.

PETER KUHLMANN, Göttingen